

Pest, július 7-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében $1\frac{1}{2}$ iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhöz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra féltre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Zápolya János király.

Korrajz, írta KÖVÁRI MIHÁLY.

I.

Zápolya a mohácsi csata alatt s következtében. A nemzet szemében. Szolimán Magyarországól kivonul. Ferdinánd trónigényt jelent ki. Zápolyát királylós választják s koronázzák. Uralkodáshoz fog. Ferdinánd szintén király lesz.

A szerencsétlen mohácsi csata megtörtént... Már magában nagyszerű vesztés: még nagyobb következményeiben. Addig is veszténk csatákat; de csak csatát vesztünk; azelőtt is típrák hazánkat ellenséges mének körmei, de a dúló hadak elvonultak — s a nemzet kiépülé veszteségeit. A mohácsi seb azonban ma is sajog, nem azért, hogy a török százezreket áldozott fel boszujának, hanem mert Mohácsnál nemzetünk keblébe tört a gyilkos, s a vérvesztést nemzetiségünk három század óta ma is érzi...

A gyászos emlékü vért nap után Magyarhon kül- és belföldről följé tornyosuló vésznek lön színhele. A török és Ausztria mindketten sajátuknak tekinték Magyarországot, a török kivívott győzelmére, Ausztria örököségi alapra fektetvén igényét. Benn a hazában vallásreform-zavarok szaggaták a nemzetet.

Ily válságos körülmények között, midőn kelet-s nyugatról egyaránt özönlött a baj a szerencsétlen hazára, midőn a mohácsi vesztés által a nemzet tette ereje meg vala törve — ily viharos időben lépett fel Zápolya (helyesebben Szápolyai) János, akkor Erdély vajdája...

Pártérdek a mohácsi vesztést egyrészt az ő késedelmének tulajdoníták. E bélyegző vád azonban nem illetheti a hazafias érzelmű férfit, mert 40,000-nyi seregével Erdélyben már 1526. aug. 10-én utkészen állt, de nem tudta merre fogjon, mert a királytól csaknem egyszerre két leiratot kapott, melyek egyikében Oláhország felé, a másikban a királyi sereggel csatlakozni Tolna felé rendelik. Ily határozatlanság közepette futárt indit, megkérdeni, mi tevő legyen... Ezalatt az idő telt, a török közelgett... Zápolya a királyhoz Tolna felé indult seregével.

S bár arról, hogy a Mohácsnál már csatakészen álló magyar tábor őt választá egyik fővezérévé, semmit sem tud, a királynak izen, hogy várják be, addig ne álljanak csatát, míg utban levő táborával meg nem érkezik. Szegednél járt már seregével, midőn vezérré lett választása értésére esett. A hirt véve, rögtön könnyű kocsiába ült, s táborát ott hagyva, sietve hajtatott, hogy a fővezérséget átvegye s az ütközetben legalább maga jelenlegyen. Késő vala. Az erejét tulbecsült nemzet az egyenletlen csatát már megharcolta volt, s a sereg, melyben egy egykoru jellemzősekint mindenki kapitány vala, elveszett... Zápolya a szerencsétlen csatahírt utjában vevé; azonnal megfordult s haladék nélkül visszatért táborához, s annak egyrésztével Budának indult, ha tán a magyar királyok székvárosát az ellen dühétől megmenthethé. Sept. 3.—4-én már a fővárosban van s azt védelmi állásba kísérti helyezni... De hallva, hogy Szolimán Mohácsból egész erejével Budának tart lenállásra magát gy...

ZÁPOLYA JÁNOS KIRÁLY.

nek érezvén, nehogy a kezében levő sereget is czél nélkül feláldozza, Budát seregével együtt odahagyá.

A szultán sept. 12-én csakugyan Budára ment, s a várost három nap égetteté győzelmi jelül — csupán a magyar királyi lakot kímélte meg. Azzal haza indult. Utja irányát égő helységek lángja s legyilkoltak patakzó vére jelölte.

Le volt tarolva a haza, összezúzva a nemzet. Férfi kellett a trónra, ki arra a nehéz napokban alkalmas legyen... Zápolya János felé fordultak a szemek, a hatalmas Zápolya István nádor s Hedvig tescheni hercegnő fiára, ki anyja után hercegi, nővére után királyi rokonokkal dicsekedhetett... nevelték a nemzet ragaszkodását azon körülmények is, hogy Zápolya volt a honban leggazdagabb, leghatalmasabb olygarcha, a mellett erdélyi vajda, oly erélyvel, hogy míg a király és nádor a mohácsi csatára széles Magyarországról csak 25,000 harcost tudott összeszedni, addig a Magyarországnál négyszerte kisebb Erdélyből egy maga 40,000 válogatott fegyverest állított ki. Ilyen volt a férfi, kit a nemzet királynak jelölt.

Zápolya hatalma s hivatottsága érzetében a koronáért nyíltan lépett fel. Hogy annál könnyebben czélt érjen, Mária, II. Lajos király özvegye kezét is megkérte magának. Azonban feledni látszott, hogy az özvegy királyné V. Károly császár és spanyol király s a szintén koronára számító Ferdinánd ausztriai uralkodó főherceg testvére, kinek a családi érdekek előtt meg kell hajolnia.

Ugy is lón. Ferdinánd a magyar korona elnyerése érdekében megkezdé fellépését. Megbizonyosodván Lajos király haláláról, egy sept. 9-én II. Lajos özvegyéhez küldött levelében trónkövetelési igényét kijelenté a királynénak; trónigényét azzal indokolván, hogy Lajos király elhunytá után, az igazság, józan ész és szerződéseknek fogva, s minthogy Károly császár trónigényéről részére lemondott, s végre mivel neje Anna a Lajos király testvére: *Magyarhon és Csehországnak Ausztriára kell szállniok.* S nemsokára sept. 20-án trónigényét Nádasdy Tamás által a nemzettel is nyíltan tudatá. Körlevelet bocsátván ki, kikhez azt szerteküldjék, Nádasdy csak huszonkilencz főurat tudott ajánlani, szerinte a többi mind elveszett Mohácsnál. Ferdinánd e levelében czélját azon kecsesgető igérettel kísérteté, hogy az alkotmány megtartása mellett határozott szándéka lenne, Budát s illetőleg a hont megmenteni.

Számításában nem is csalódott. Mert a mohácsi vesztséget mélyen fájlató s a török uralomtól felő nemzet egy része benne erősebb támaszt látott mint Zápolyában. Kezdek felé hajlani, főleg miután segíték azon balhítt terjedni, hogy Zápolya volt a mohácsi vesztségek oka, s hogy most is a törökkel tart.

Azonban Szolimán, a mohácsi tragoedia hőse, kit inkább boszu, mint hódítás indított e hadjáratra, miután Budavár kincseit, könyvtárát előre Konstantinápolyba szállította, sept. 25-én kezdődőleg seregeit kivonta Magyarhonból. S a töröktől üresen maradt hazában a közügyek egészen más irányt vönek.

A haza állapota szomorú volt. A török számtalan feldult helységben, kétszázszernyi legyilkoltban hagyta ittjártának véres nyomát; s rablánczra fűzve több ezer szerencsétlen szakasztott el örökre évétől... S a nemzet, mely most is visszavonászt veszké, még mind nem okult. Alig vette ki lábát Szolimán, a Budán üresen álló királyi szék betöltése felett pártok alakultak. Egyfelől Zápolya már erélyesen munkált a trón elnyerésén, másrésztőlcsedi Báthori István, a Zápolyaház irányában ellenséges érzelmű nádor is fellépett. Nov. 25-re, Komáromba, az özvegy királyné nevében hongyulást hirdet. S hogy Zápolyát eltávolítsák s elfoglalják, irnak neki, hogy Erdélyben ő is tartományi gyűlést tartson.

Azonban Zápolya átlátott a Báthoriéknak tervén; engedelmisség helyett kettőzött hévvel munkált ügyében. Hogy a Báthori intézkedését megelőzze, Szolnok körül táborozó seregét elhagyva, Verbőczy István, Petrovics Péter rokona, Artándi Pál és Balázs, Báthori Endre, Perényi Péter, Homonnai Ferencz, Kállai János, Drágyi Gáspár, Bek Ferencz, Czibak Imre, Csáki Mihály és László, Jaksi Mihály, Kún Kocsárd, Gerendi János, Dóczi János, Dóczi Gergely, Apafi Lénárt s más főurak kíséretében magát ősi várába Tokajba vette, s ott okt. 14-én gyűlést tartott, melyben Erdély három nemzetét kivül, Kassa, Bártfa s több közel városok is képviselve voltak. A gyűlés főeredménye az lón, hogy a nemzetet Székesfehérvárral tartandó országgyűlésre szólíták fel, hogy királyt válasszanak.

A bekövetkezendő hongyulást megelőzőleg, Zápolya, Kún Kocsárdot Budára, Bakics Pált Székesfehérvárra néhány száz lovassal

előre küldvén, okt. 28-án hat ezer emberrel maga is Budára veszi útját. Beérvén, a szelid Zápolya szíve elszorult, s felzokogott a török által letarolt város látásán. Azt kezére véve, s őrséggel megrakva, nov. 8-án Székesfehérvárra indult, hol a város a kapukulcsot elébe hozza fogadta.

Zápolya dolgai mind szerencsésebben folynak, annyira, hogy az özvegy királyné, kinek Zápolya több ízben siker nélkül kérte meg kezét, körleveleket bocsátott ki, melyek egyikében mig egyfelől a nemzetet inti, hogy ne engedje magát elcsábítani Zápolyától, ki a közszabadság ürügye alatt önhasznát vadászsza, másrésztől az általuk hirdett országgyűlésre ismét felhíja a rendeket. Egy 9-én kelt más levelében jogtalansággal vádolja Zápolyát, s tiltakozik az általa tartandó hongyulás ellen.

Mind hasztalan. Mert a nevezetes hongyulás mégis megnyílt, s folyamán Ferdinánd oda küldött követét is tanui valának.

Mindenekelőtt a szerencsétlen Lajos király meglelt holttestét temették el, ünnepélyes szertartások között, nov. 9-én. Erre a tulajdonképeni czélhoz, a királyválasztáshoz fogtak.

A Mátyás királyválasztása alkalmával jelenet e gyűlésben csaknem ismétlődött. Szilágyi Mihály szerepét ezuttal Verbőczy vité: nem vala ugyan fenyegető fegyveres serege, de csapatokat pótoló Zápolya érdekében tartott kedélyrázó szónoklata, az idegen királyválasztást tiltó 1505-i országgyűlési határozat felemlítésével Brennus-kardot lökött a fiatal Ferdinánd és érdemdús Zápolya közt ingadozó mérlegbe: s nov. 10-én a rendek Zápolya Jánost egyhangulag Magyarország királyának kiálták ki, és a rákövetkező nap, 11-én meg is koronázták.

János király azzal mindjárt uralkodáshoz fog.

Első dolga lón, a külvilágokhoz követeket küldeni. A lengyel királyhoz, sógorához, nov. 13-án, Homonnai István zempléni főispánt indítá, ki által őt szövetségre kérte fel. Velenczébe Józsefics Ferencz zenghi püspök lón követül megbízva, oly utasítással, hogy onnan a pápához, azután Franciaországba menjen. Mint cseh királyhoz, Ferdinándhoz is követeket menesztett. A portára utójára került a sor, azonban idebocsátott küldöttei egyikét utközben megölvén, másikat Ferdinánd emberei elfogták.

Ezután udvarát rendezte s a főhivatalokat betölté. Mellözve a részletes előadást, legyen elég csak néhányat kiemelniünk azon férfiak közül, kiket János főtisztviségekre emelt. S ezek: Perényi Péter, koronaőr és temesi bán, ki erdélyi vajda — s székelyek ispánjává; Verbőczy István, ki királyi titkos kancellárává; Homonnai Ferencz, ki királyi főtárnokmerterré; Czibak Imre, ki Perényi helyett temesi ispánná s a váradi püspökség helytartóává; Somlyai Báthori István, ki szabolcsi, Bánfi János, ki verőcei, Báthori Endre, ki szatmári főispánná; Bodó Ferencz, ki szerémi kapitánnyá, és Dóczi János, ki királyi udvarmesterré lón.

Zápolyát november folytán még azon szerencse is érte, hogy Frangepán Kristóf gróf és Erdődi Simon zágrábi püspök részére álltak, kik népszerűségök által János ügyét nagyon elővitték a horvátok között, és miért Frangepánt horvátországi bán és királyi főkapitánnyá, Erdődit egri püspökké tette.

Eközben a komáromi gyűlésre a Ferdinándiak részéről folytak az előkészületek.

Hogy János király akadályul legyen, Frangepán tanácsára Ráskai Gáspár által Tatát és Komáromot elfoglaltatá, minek következtében kénytelenek lőnek a gyűlés helyiségét Pozsonyba, napját nov. 25-ről dec. 1-re áttenni. Oly körülmény, mely többeket János részire térített. Mire Ferdinánd annyira meghökkent, hogy nov. 30-ról két levelet bocsát ki, melyekben a nemzet jogainak megtartására kötelezi magát és hivat biztositja, ha vagyonukat kár éri, két év alatt helyreépöltsék, s azon hivatalokat, melyek betöltése tőle függ, rájuk ruházza... Igéretet, de a könnyen hívő nemzetnél nem téveszték hatásukat.

Végre a Báthori által hirdett országgyűlés, melynek a bizonytalan eredményű hainburgi értekezlet képezte előzményét, hosszas vajadás után decemberben Pozsonyban megnyílt. A rendek még akkor is mind csak gyéren szállingóztak. Ferdinánd Verbőczyje csesdi Báthori István leve. Beszédjében kiemelte, hogy Ferdinánd nem örököségi jogon — mint kezdetben akart volt — hanem szabad választás útján kíván magyar király lenni. Felhordá s megújítá mindazon igéretet biztositását, miket Ferdinánd eddigelő a nemzetiség s alkotmány épségben tartására tett. Zápolya királyválasztását úgy a Székesfehérvárral hozott végzéseket érvényte-

leneknek nyilvánítá, mivel e gyűlést nem törvénytöréssel a nádor hitta össze.

S a pozsonyi gyűlés folytán, bár abban sem a megyék, sem Pozsony és Sopron kivételével a királyi városok képviselve nem voltak, Báthori kivitte, hogy Ferdinándot, a II. Lajos lánytestvérét nőül bíró osztrák főherceget dec. 16-án magyar királynak választák... (Folytatás következik.)

Aratáskor.

Forróan süt a nap a földnek színére,
Lábam alatt a föld pora csakugy éget;
Itt már az aratás, megért a gabona,
Ropognak a sarlók, rakják a kepeket;
Tenyéryi felhő sines schol az égkörig,
Talán kigyúl a föld, ha meg nem öntözik.

Körüitem szökdelő bogarak zöngése,
Azon kívül a táj oly méla hallgatag,
S mint a ki elmereng, búsul, vagy elmélyed:
A fáknek lombjai nem is bölintanak;
Oda van a vihar, megverni a tengert...
A szellő, sóhajnak valahova ment.

Kiszáradt a patak, van már csak a medre,
Öreg földünk képen mint egy gondbaráda,
Mely a lefolyt időt, az eltűnt ifjúkat
Oly meghatóan, oly búsan magyarázza!
Azt gondola a nap: a föld könyve csordul —
Azért száritá le redős vén arczárul.

A csendben, loborként, kavarogva támad
Büvös alakban egy óriás poroszlop,
Miként ha megjelent szellemek alkotnak —
Sint' oly félelmetes... de ni már elszórt!
„Hálafüst” volt ez a földnek oltáráról,
Talán a rég elhunyt jók szíve porából...

Delet harangoznak; amoda egy asszony
Az aratók után mcn ki az ebédvel,
Az egyik kezében korsó-vizet emel,
A másik oldalán fiacskája lépdel;
Arnyékában meg a kuvasz-kutya leheg,
Ámbár nem mondja, de nagy melege lehet.

Leültek mindenütt a hozott ebédhez;
A bojtár a kuthoz tereli a nyáját,
Oda megy a lányzó korsójával épen,
„Sz' tele volt... no de hát mindent kitaláljak!”
— Titokban ezt tüzek, az este, ki helyül,
Elesattanak a csók, míg a korsó merül.

Felhők gyülekszenek, képeket alkotván:
Ott mintha az angya kisedét ölelné,
Egy kis vártatra már, akárki megnézi —
Ime egy kis fü térdelt oda mellé; —
Krokodil húzódik feljök feketén,
De im elváltozik... ni, már fejös-tené!

Amott meg egy erős férfi-alak látszik,
Mind a két karjai ölelére tárvák;
Ki volna más mint az elköltözött apa...
Szemlélvén, hogy alant aratnak az árvák —
Majd alakot váltván apróbb és öregebb:
Itt báránykák, amott kolduló öregek.

Lefelé jár a nap, esillap a hőség,
A kutyás hosszú árnyékat eresztett;
Tündéres szint vet a napfény a tájra,
Végig aranyozván a buza-keresztet;
Majd mintha felgyújtott fellegrvár égne fenn:
Vörös lángszinre fest egy felhőt keleten.

Leszállt immár az est; — a haza-térő nyáj
Nyomában elterül a támadó porköd;
Buzakosorusan dalt zengnek a lányok;
Az éji denevér körül-körül röpköd;
S az estharanga im, zaj, minden elhalad...
Maga marad csak, a merengő gondolat.

Maradj az éjben, ha ábránd barátja vagy:
Mindent, mi földi nyög — a lélek itt lehány,
— A holdvilágnál oly varázs-báj a mező,
Mint lámpafénynél a szendérgő szép leány!
Pásztortűz... nyájkolomp kongva-kong — int, maradj!
S halld a mező nyelvet... pittypalatty! pittypalatty!

Börzöli Gábor.

kiszakasztott lapok a történet könyvéből. *)

VI. Kemény Simon.

Midőn történetünk kezdetét veszi, a török már ur volt Európában, birodalma sebes léptekkel közeledett a magyar határok felé. Az oláh és szerb fejedelmek egyenként hódoltak meg neki, némelyek védurakul fogadák az oszmán császárt, és boldognak érzétek, vagy nevezétek magukat az idegen nagy ur hatalmas védszárnyai alatt. — Nem így tett a magyar, ez midőn jogát sértve látta, fegyvert fogott, és a hatalmas szomszéd rövid időn kénytelen volt belátni, hogy a magyar az ő hódításai ellenében erős bástya, melyet szétrombolni nem egy könnyen lehetséges. — Ezért kellett a magyarnak ennyit szenvedni, és a hazának egy örökké vérző, egy örökké füstölő csataterre lenni.

1442-ben II. Murat ült az oszmán császári székben, harczi vágyó dicsőség után kapkodó volt, mint előde. — Már ekkor nagyon jól ismerték egymást a magyar, és török, a Názza és Nikápoly közti ütközetben borzasztóan fizeté vissza a magyar az oszmának a korábbi években szenvedett vereségeket. — E csatában tünt fel legelőször Hunyady János, kinek nevéhez oly sok ragyogó tett van csatolva, kinek fellépése korszakot alkotott a magyar nemzet történetében. Midőn ő megjelent a csatateren, nem beszéltek azután többé senkiről, csak ő róla, csak az ő hőstetteiről, senki sem mérkőzhetett vele, elhomályosult mellette mindenki.

Az ő feltünésével a török vitézség is hanyatlani kezdett, ott ahol ő volt, merészség lett volna az ellenek, diadalról álmodozni, soha sem láttak senkit úgy harcolni, mint a derék bajnok, egyik pillanatban itt, másikkban amott; és ahol megjelent, futott az ellen vagy halva maradt. Mintha a hadakistene szállott volna le a magyarokhoz küzdeni, olyan volt e hős a csatában, lángoló lelkesedés fogta el vitézeit az ő jelenlétében. És kevés időre feltünése után neve örök ijedelme lett a töröknek, fénye, dicsősége a magyarnak!!

Ez időben Hunyady nagyon el volt foglalva a törökkel Erdélyben, alig üzte ki az ország egyik részéből őket, már a másik részben ütöttek be, kétakkora sereggel mint előbb, — most épen Mezet bég ellen indult, ki rakoncátlan seregével pusztította a városokat, rabolta a bányák kincseit. — Hunyadynak mint mindig, ugy most is felényi serege volt, mint a töröknek, de azok kintársáról, haszaszeretéről, vitézségéről meg volt győződve, ott voltak az erdélyi nemesség banderiumaikkal, harczedett bajnokok valamennyien, Hunyadynak hű bajtársai, — köztök Kemény Simon, ki feltünően hasonlított arcra, termetre Hunyadyhoz, és halált nem rettegő harcsi merészségeért hozza méltó hős volt.

Mezet bég meghallva a magyar sereg zaját, összegyűjté seregét, legbátrabb, legvitézebb harcosait válogatá ki, s azokkal indult előre, kevés távolságra a magyar seregtől Tótfalunál megállapodott. — Hunyady harcosai a hegyeken tanyáztak.

Mezet bég a csata előtti napon parancsot adott ki vitézeinek, melye e néhány szóból állott: *mindenütt Hunyadyt keresni, megölni, vagy elfogni!* Könnyen ráismerhettek a csatában, nem harcolt ugy senki mint ő, — erre a harcrendben élénk lármá keletkezett, a jancsárok magasra emelték kardjaikat, fenyegető kiáltozással esküdtek Allah nevére, hogy a hollós czimerű bajnoknak meg kell halnia!! — azután kiki sátorába oszlott szét, alig várva a virradat: — a jancsárok egytől egyig Hunyadyról álmodtak, hogy vívtak egymagával a hollós vitézzel százan is egyszerre kemény tusát, néhez halálharcot, még sem bírták leküzdeni, s ök veszték el mindnyájan... s több efféle... az imákok egész éjen át jajgattak, szakállukat tépték, könyörögtek Allahhoz, hogy adjon az igazhítú vitézek karjaiba erőt, koronázza meg szerencsével szent fogadásukat!!

A magyarok el nem tudták képzelni, mi lehetett most ezeket a bohó törököket? — És valóban a táborban senki sem tudta azok szándokát, egyedül Kemény Simon értesült arról jól fizetett kémei által, és elborzadt tőle. — E nemes férfiú átlátta a veszélyt, a mely érni fogja a nemzetet Hunyady halálával, tudta, hogy a vasakaratu, igaz lelkületű térfiu van egyedül hivatva arra, hogy megmentse a hazát, hol pártviszály, cselszövény dult a népek között; azért egy szent elhatározás fogamzott keblében: *Hunyadyt megmenteni!!* ő

*) Lásd V. U. 1860. évi 11., 12., 13., 14., 38. számát.

kész életét feláldozni nagy férfiúért, mert a haza java így kívánja! — gyönyörű magasztos jellem ama régi jó időkben, mely előtt tisztelettel hajlunk meg, és szent előttünk mindenha!

Kemény haladéktalan sietett a vezérhez, vidám arccal, féltréfásan kéré a semmit sem gyanító Hunyadyt, hogy a holnap iutközetre kölesönözze neki oda szokott fegyverzetét, pánczéját, sisakját és paizsát, egy kis játékot akar üzni a kontyos szomszédal, a jó bohók azt fogják hinni, hogy ő Hunyady, — lesz gondja rá, hogy maga ellen zudithassa az egész török tábor, így öbelé kapcsáskodnak, — eddig más uton Hunyady véletlen rajtok üthet, a török ezáltal zavarba jő, s így hova hamarabb végeznek velük; — így — t. i. Kemény — a győzelmet bizonyosnak tartja. — Milyen pompás tréfa lesz ez! — így beszélt Kemény, s midőn Hunyady sok kérés, és rábeszélés után végre engedett, s átadta Keménynek a kívánt fegyverzetet, e pillanatban Kemény arca úgy ragyogott az örömtől, úgy örült, mint egy gyermek. S midőn Hunyady bucsura nyújtá kezét a hős férfiúnak, sokat jelentő arckifejezéssel szoritá ez meg a nagy hazafi jobbát, mintha mondaná: dicső bajnok mentve vagy! Áldassék Isten szent neve érte!

Más nap kora reggel a magyar had tárogató hangjainál, dobok viharos pörgésénél lépdelt a hegyről lefelé, elől jöttek a székely dandárok apró, zömök lovakon, mindnyájan izmos, harcias kinézésű vitézek, közepett a vezér tűnik fel, az ál Hunyady, pompás fehér paripán ül, fejét ezüst sisak fedi, hosszú kócsagtollal ékítve, arany sujtással gazdagon kivart mentéje fél vállán nyugszik, baljában holló czimerű paizst tart, jobbában széles nehéz pallos villog, szép arca nemes vonásai rendületlen nyugalmat, és lelkes elszánást mutatnak, utánok jön a nemesség banderiumának egy része, gyönyörű válogatott vitézek, tigrisbőr-kacagány fedi vállait, ragyogó aranyos öltöny karsu termetőket, baljokban szeges buzogányt, jobbokban szép művi szablyát tartanak, ütésre emelve, szemökben lángoló harag, arczukon ama hév vágy kinyomata: mily nehezen várják az élet-halálharcot.

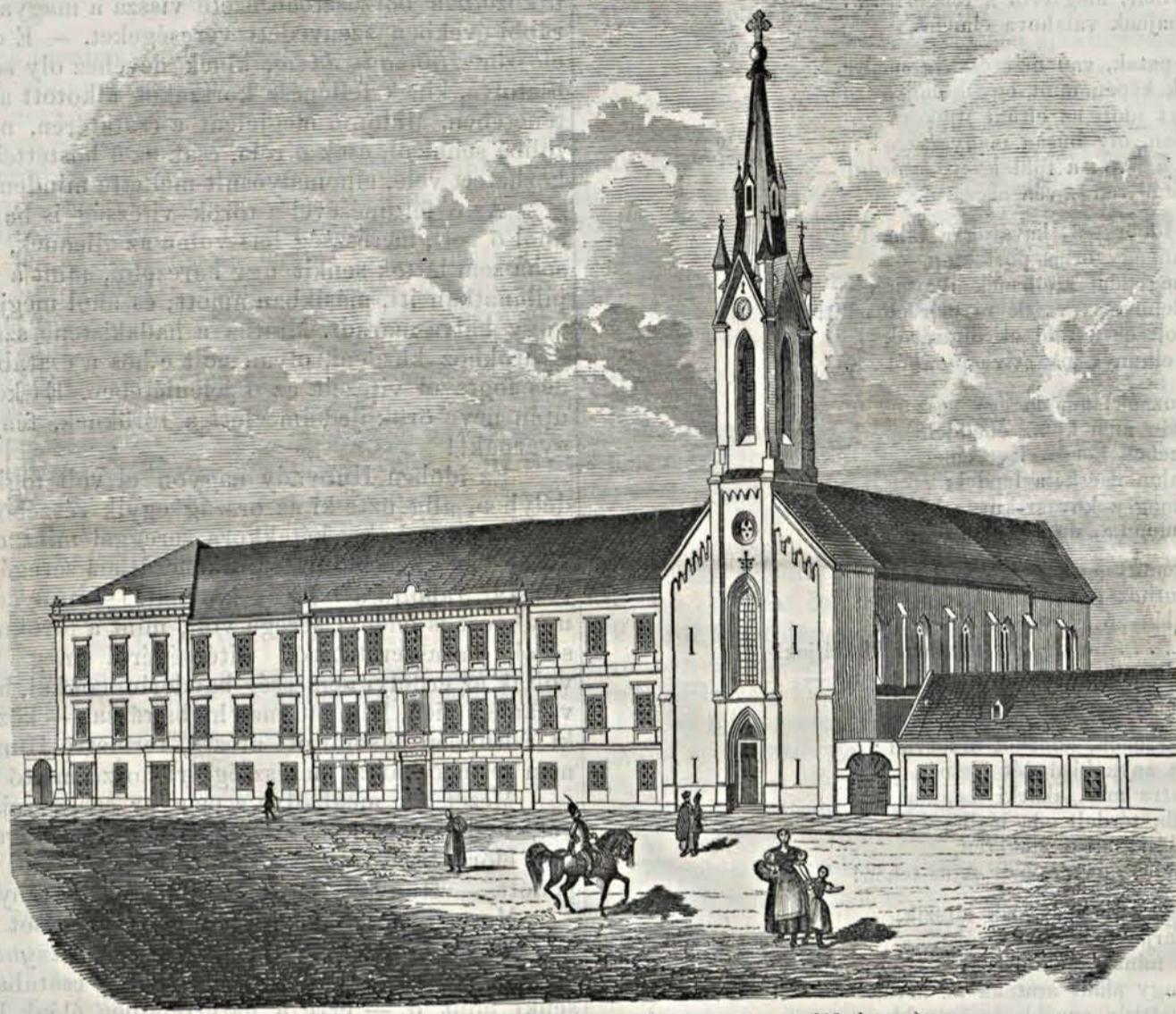
Most értek le a hegyekről, — e pillanatban az egész hadtömeg sarkantyut adva lovának Jézus! Jézus kiáltással az ellen balszárnyának ront, elől a hollós vitéz tűnik fel, hófehér paripáján, arca lángol, öldöklő vasa magasán feltartva fénylik, készen a sulyos csapásra, jaj annak, kire rászáll!

A török had nyugodtan várja be a rohamot, s midőn már elég közel jöttek csatarendjeikhez, egyszerre mint adott jelre a jancsárok fanaticus ordítással vetik magukat rájuk. — A hollós vitéz egy perc alatt körül fogják, s igyekeznek elvágni tarsaiktól. Nem olyan könnyű az! a nemes dalia nem szokta elveszteni lélekjelenlétét a legirtóztatóbb harcokban sem, ügyes mozdulatával kikerüli

az ellen csapását, sulyos kardja egyszeri lecsapásától kettő, három esik el. — Nehány perc alatt meg van tisztítva a tér körülré, a hős Jancsárok végvonaglások közt fetrengnek harci méne lábai alatt. De alig néhány pillanat, s ime ismét száz meg száz gyilok emelkedik ellene, a czéllövészek sietve jönnek elő, ötven, hatvan haláltosztó cső van szegezve a hős mellének... most mindjárt kioltják a drága életet... nem, nem a székelyek dühös rohama megakadályozza őket gyilkos szándékukban, kik behunyt szemekkel rontanak a bizonyos halál elébe, és felfogják a vezéröknek szánt halálos golyókat, inkább ők essenek el százan, kétszázan, vagy mind egy lábíg, mintsem szívből szeretett vezérök.

A török had balszárnya ez alatt keresztül töretett, s a még félemlert kontyos vitézek vad futásban igyekeztek menekülni a csatatérről, késő volt, a székely gyors paripák utolérték őket, s a győzelem által fellekesült leventék kardjai megsemmisíték a nyomorultakat. Végezve ezekkel ismét visszatértek a daliák Keményhez, ki épen e pillanatban terített le lováról egy óriás szarácst, s mint orosz lán, vértől párolgó karddal kezében új rohamra vezeté kis csapatját, dicsőséggel, diadallal biztatva vitézeit. — Azok lángoló lelkesedéssel követik a hollós bajnokot, s egy erős rohamot intéznek a török sereg közepére... e vakmerő rohamra az egész török tábor Kemény ellen fordul, most már nincs menekvés, nem kerülhetik ki a bizonyos halált; e teménytelen had azt a maroknyi népet egy perc alatt semmivé teszi, mint sebes áradat a rét virágyait; mindenki a hollós czimerű bajnokra tör, a többivel nem gondol senki, csak a vezért, ez erő ijedel-

mét a jó muzulmán vitézeknek kell elfogni, vagy megölni. — Vete-kedve tolongnak körülé handzsáros gyalogok, jancsárok; — spahik, tatárok társukat porba gázoltatva harci méneikkel igyekeznek elérni a hőst, ki rendületlen nyugalommal, érczkarokkal ví nagyszámu ellenével; körülé néhány bajnok van még, azok is minden percben kevesbülnek, egyenkint hullnak el, sebekből rakottan... Csak egy ősz bajnok van még hátra, a vezéren kívül, a székely dandárhad legvénebb hadnagya, alig bírja már kardját emelni, arca sáppadt mint a halotté, ezüstszin szakála alutt vértől mocskos, ruhája rutul össze van tépve, tiz sebből vérzik már; most kapja az utolsó döfést, egy tatár lándzsa szívébe furódik; erre lováról lehanyatlik; a vérengző ellen, mint éhes vadállat dühösen kap az élettelen test után, izenként szaggatja szét holttestét az öreg bajnoknak; elborzad a lélek az ily tett látásán, látja ezt a vezér, a hőslelkű Kemény és megrendül bele. Nemsokára ez a sors vár ő reá is, oh mily undorító ez a pogány harcra, szívet lelkét rázó!... csak mielőbb vége lenne e harcoknak, ez az óhajta... s ezzel harczol tovább... A legvitézebb ozmanok fekszenek a hős Kemény

Kalocsai főgymnasium. — (Lásd a szöveget 318. lapon.)

II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csatatéren.

Adámosi Székely Bertalan festménye

A pesti mútárlat termeiben néhány hónap óta egy megható nagy történelmi festmény vonja magára a műértők és közönség figyelmét. A kép érdekét neveli azon körülmény, hogy a mű teremtője egy fiatal hazánkfi, ki jelenleg Münchenben él művészeti tanulmányainak, azon vágytól epesztve, bár körülményei mielőbb megengednék, hogy a művelt világ távolabb múkinceit is mielőbb meglátogathassa. Részt e célból küldé hazájába említett nagy művét, hogy láthassuk eddigi haladását s nyerjünk okot további reményekhez. Szóval, a műnek vevőre van szüksége

körül, de ujjabb, ujjabb csapatok küldetnek helyökben. Közelebb, közelebb nyomulnak a hős leventéhez, perczenként lassudnak csapásai... aczéllkarjaiból fogyni kezd az erő... a nagy tömeggel nem bir kellő erélylyel harczolni többé... számos sebéből csurog a vér alá... e perczen paripája összerogy alatta, elsápad a hős, kardja kihull kezéből... s a győzelmet ordító had árja öszszecsap holtteste felett...

Hunyady meghalt! Hunyady elesett!! kiáltja ezer meg ezer ozmán torok, — a mint a hőst paripájával elbukni látta. — Allahé legyen a dicsőség!

E perczen trombitaharsogás reszketeti meg a levegőt, újból felhangzik a Jézus! Jézus! csatakiáltás, s az Ompoly vize felől derék seregével megjelen Hunyady, a valódi Hunyady, a rettegett

II. LAJOS KIRÁLY HOLTTESTÉNEK FELTALÁLÁSA. (Székely Bertalan festménye után.)

harczfi. Keményt megmenteni — fájdalom! — későn jött, de meg-boszulni jókor.

A törököknek torkukon akadt a győzelmi rivalgás, végzetes esemény volt rájuk nézve az, hogy csapatjaik szélyel voltak szörva; — a megsemmisülés perce bekövetkezett rájuk... A megöltnek vélt Hunyady mint a villám csapott le közök... s rövid, de véres harc után vad futás közt hagyták oda a csatatérről, 20,000 halottat hagyva maguk után; — nevelte e nagy veszteséget maga a vezér Mezet bég, és fia, kik maguk is a halottak között voltak, engesztelő áldozatul a hős Kemény Simonért...

Papp Zsigmond.

s a tiszteletdíj egy magasra törekvő fiatal kebel legforróbb vágyait elégiteni ki.

Hogy távolabb körökben is ismertessék e mű, fényrajz után készült fametszvényben mutatjuk azt be olvasóinknak, azon reményben, hogy a mű szépségeit, ha egyebet nem, a compositio megható eredetiségét, legalább sejtetnünk sikerülend. Székely Bertalan „II. Lajos király“-a mindjárt az első felállítás alkalmával kellemes meglepetést idézett elő a főváros művészi köreiből, mi csakhamar azon általános nézetben nyilvánult, hogy oly tehetség, mely egyszerre ily erővel lép fel, a legmelegebb pártolásra érdemes.

A „képzőművészetek társulatának“ választmánya, melynek egyik főczélja, hogy buzdítsa a tehetségeket, szintén felhasználá az alkalmat, hogy e műről illetékes véleményt mondjon. A megbírá-

lásra kiküldött szakértő tagok oda nyilatkoztak, hogy „ha van is a műben, mit a szigorú kritika óhajtsásként följegyezhetne, de költői szépségei, technikai tökélyei e műnek oly magas érdemet biztosítanak, hogy annak a nemzet bürtökébe jutását őszintén óhajtsák. S ezt annál inkább szükségesnek vélik, mert nálunk a képművészetek művelésén terén leginkább kell a valódi érdemet megővni az elkeseredéstől, s figyelemlést által ernyedetlen munkásságra buzdítani.“

A mi a mű compositióját illeti, meg kell jegyeznünk, hogy Székely Bertalan a mohácsi csatában elesett királyra nézve az eddig fennálló közzétettől eltért. Mint a kép mutatja, Lajos király holttestét itt nem a Csele patakba húzzák ki, hanem a földből ássák ki, hova a szerencsétlenül járt királyt hívei valószínűleg mindjárt a csata végével sietve eltemették. Hetekig tartott azután a keresés, melyet Zápolya János rendelt el, míg végre az ideiglenes sirra és a tetemre ráakadtak. E megtalálási jelenetet ábrázolja Székely Bertalan képe, egész nagyszerűségében s megható voltában. A működő alakok a komoly részvét, fájdalom s a felkent király hamvai iránti tisztelet mesteri kifejezését mutatják.

Ohajtásunk az, bár e szép kép mielőbb a nemzet tulajdona legyen, s jóllehet a közfigyelem napjainkban más életbevágó tárgyak felé van irányozva, bár e nagyreményű fiatal tehetségnek most is akadnának felkaroló maccenasai!

A kalocsai főgymnasium.

Midőn a mostani kalocsai érsek Kunszt József ur önmagának a nevelés terén tett ismétli nagyszerű áldozatát akarjuk ismertetni, a kalocsai gymnasium — és ezzel kapcsolatban levő — Szent István első apostoli királyunkról czimzett — táp- és nevelőintézetnek rajzát adva, vissza kell kissé a multba pillantanunk, miután e tanintézet, mint ilyen, már elébb is létezett.

Kalocsán először az 1763. évi június 12-én kelt alapító levelével, gróf Batthyány József akkori érsek alapított gymnasiumot, melynek helyiségeit, az általa Zettényi gróf Klobuczy Ferenc s keresztstzei gróf Csáky Imre érsek kezdeményezése után szebb s nagyobb pótolt — elébbeni papnöveldeit rendezvén, az ugynevezett „humaniorák — s a philosophiának tanítására, Tapolcsányi Gergely akkori provinciális által, a kegyesrendi szerzetet — piaristákat — hívta meg, melynek nyolcz tagja, az egyemeletre föl épített régi papnövelde épületben, 1765. novemberben a nyilvános oktatást meg is kezdette, s az alapítványi 15,000 rhénes ftnak évi kamatait élvezte, sőt ugyanazon évben a bőkezű érsek által, az érseki gyógyszerházzal is megajándékozott. A következő 1766-ik évben Batthyány érsek harmincz nemes ifju részére, — évi 5310 fttal — convictust létesített s az ekint nagyon megnepesedett intézetnek helyiségeit egész a kényelmességig kiépítettvén, miután 1768-ik évben két kegyesrendi tanár egyszersmind a növendékpapokat is tanítani kezdé, ennek elismerő jutalmazásul, az elébb Royer-féle, 6000 fton megvásárolt nyomdát — melyet tulajdona Egerből gróf Barkóczy Ferenc primás parancsára Esztergomba, ennek elhunytaival pedig a Kalocsán keletkezett tudományos intézetek tekintetéből ide tett át, — a kegyesrendiek kalocsai házának ajándékozta. *) A papnövelde szervezése után a két tanárnak theologiai működése, később pedig a tanodák általános szervezésével a philosophiai tanulmányok is megszünvén ezen intézetben, lön belőle a régi rendszer szerinti hat osztályu gymnasium, mely e minőségében egész 1850-ig fennmaradt, ekkor azonban a behozott új tanrendszer által négyosztályu — ugynevezett algymnasiummá degradáltatott, s csak 1860-ban lön nagygymnasiummá átalakítva, akként, hogy ezen évben négyosztályu legyen, de évről évre egy-egy osztályal szaporítatván, 1864-ben nyolcz osztályra váljék, s egyszersmind táp- és nevelő-intézettel, — convictussal — legyen kapcsolatban.

*) Innen eredhet Girókuti „Nagy naptárban,“ a magyarországi nyomdákrol adott értesítésben ama tévedés, mintha a Kalocsán „Malatin és Holmeyer“ cég alatt jelenleg fennálló nyomda azelőtt érseki lett volna. Az érsekségnek — mint érintők — Batthyány idejében volt nyomdája, melyet a piaristáknak ajándékozott az érsek s mely különféle vi-szontagságok után ismét magánkézre került, s 1814 körül megszűnt. Ezen nyomdában jelent meg Katona nagyszerű történelmi munkájának nagy része, Verbóczy Tripartituma magyar nyelven stb. — A mostani kalocsai nyomda Malatin és Holmeyer uraknak 1856-dik évben, gyorsajátóval, egészen ujjonnan állított magántulajdonuk, mely vállalat egyelőriránt szilárdasága s az általa tett munkának olcsósága s jelességénél fogva egyaránt közbeszülésben részesül s a pártolást minden tekintetben megérdemli. Közöl.

A nagyszerű épület — melynél a régiebbnek csak igen csekély része használtatott föl, — valamint a díszes egyháznak is, építettségén kívül, ezen tanintézet s convictusra, Kunszt József érsek ur 200,000 ftnyi alapítványt tón, és csakis e nagyszerű alapítvány teszi lehetővé azt, hogy a más nyilvános tanodákban eddig divatozott tandíj, ezen intézetben a legkisebb mértékre, évi 5 ftra van szabva, a convictusban pedig egy-egy tanuló — mindennemű ellátatása s a külön oktatás és nevelés fejében évenként nem több, mint 150 ftot fizet; mi — ugylátszik — hasonnemű intézeteknél, az olcsóság non plus ultrája. Részint ezen olcsóságnak, de még inkább ama körülménynek, miszerint a tan- és nevelő intézet egyaránt kárörölgő magyar, tulajdonitjuk azt, hogy ámbár a convictus egyelőre csak 20 tanulóra szereltetett föl, mégis, az ország minden vidékeiről, közel ötven tanuló kérte fölvetését a növeldebe, minél fogva a bevételt egyelőre főleg a kalocsai érseki megyéből jelentkezőkre kellett szorítani, s még ezek közül is többen — a kitűzött szám csakhamar betelvé, — föl nem vétethettek. Ez okból, mint halljuk, a növeldeinek nagyobbitása czéloztatik.

A gymnasialis épület a templommal s udvarterével együtt 1342 négyeszet ölet foglal el, s a volt egyemeletes gymnasialis épület igen csekély részeinek fölhasználásával lön építve, a templom egészen újból emeltetvén. Tervét készíté s a kivitelt is vezényelte Zofahl Gusztáv pesti születésű építész, ki ezzel magának szép nevet érdemelt ki s fiatal korát tekintve, jövője iránt örvendetes reményre jogosít. Az épület magában foglal 8 tan- és 7 más nagy termet, 37 szobát, a szükséges melléképülésekkel, s az egész átalakítás és újrapítés, az 1860-ik év tavaszától októberig, akként lön befejezve, hogy az 1859-ik évi tanítás ugyanazon épületben pillanatnyira sem lön megszüntetve. A templom a legegyszerűbb góth styben van építve s a benne levő öt oltár fadaragványainak terve, Lippert István aradi születésű építész hazánkfianak remekműve.

Az 1859. tanév kezdetén 106, végével 96 tanuló volt a kalocsai gymnasium négy osztályában, az 1860. tanévben pedig 140 van, mely szám a convictorok levonása után sem egyenlíthető az elébbivel, s csak azt jegyezzük meg, hogy az, ki a közjónak is nagyszerű áldozatot hoz, a közhálát megérdemli. Gerlai.

Hogyan támadt és miből áll a mi földünk?

Mielőtt e kérdésekre megfellelnék, helyezzük magunkat gondolatban egy szép csillagos estébe s tekintsük a fölénk boruló nagy égboltozatot. — Hogy mi földünkkel együtt a megmérhetlen világűrben uszunk, s hogy földünk szintén egyike azon kis csillagoknak, melyeket végnélküli számban fejeink felett látunk, olvasóim előtt bizonyára tudva van. Az általunk szemlélhető csillagok közt azonban csak kevés van, melynek, mint a mi földünknek, önálló fénye ne volna; az ily csillagokat, melyek fényüket a naptól nyerik, *bolygóknak* (planétáknak) nevezzük. Minden többi égitestek a mi napunkhoz hasonló, szint oly nagyságu, vagy még sokkal nagyobb napok, s ezek körül hihető szintugy mint a mi napunk körül, többé vagy kevesbbé nagy számu bolygók forognak, csak hogy mi ezeket kicsinységünkönél fogva nem láthatjuk, valamint a mi földünket sem láthatják az állócsillagok vagy napok netaláni lakosai, ha csak tökéletesebb erők és eszközökkel nincsenek felruházva, mint mi emberek. E számtalan napok mindegyike roppant hosszúságu utra van utalva, melyet a véghetlen világűrben be kell futnia. A mi napunknak is van egy ily pályája s épen nem áll egy helyen s csak az időről fogalmunk mondatja velünk: hogy a nap áll, miután évezredek kellenének ahhoz, hogy a nap mozgásán valamit észlelni képesek volnánk; a mi életünk pedig, 70—80 év... A mily kevéssé birunk magunknak fogalmat alkotni az időről, ép oly kevéssé tehetjük ezt a világűrre nézve; de még egyes égitestek nagyságáról is csak megközelítőleg szerezhetünk magunknak fogalmat. Mily roppant távolságra van tőlünk csak a legközelebbi állócsillag, a *somszéd* nap, elképzelhetjük, ha amaz időt vesszük tekintetbe, mely igényeltetik arra, hogy tőle a fény földünkig érhesse. A fény ugyanis egy másodperczben 42,000 mérföldet halad, azaz, míg egy egytagu szót kimondunk, az egész földkerekséget mintegy *nyolcszor* futná körül. Sírusból, a hozzánk legközelebbi nappól hat év mulva érkezik meg a fény földünkig!... Ezen somszéd napot mint fényesen ragyogó csillagot szemlélhetjük esténként a délnyugati égboltozatot. Hogy csak a mi napunk nagyságáról is fogalmat szerezhesünk magunknak, képzeljük azt egy nagy, belől üres

gömbnek; ezen üres gömb középpontjában álljon a föld; holdunknak, mely kerekcszámban 50,000 mérföldnyire van tőlünk, kényelmes helye lenne ezen gömb-űrben földünk körüli utját folytathatni s még mindig maradna fenn egy kéreg, melynek átmérője egy a mi holdunkkal ugyanazon nagyságu égitestével volna egyenlő.

A világűrnek azon részét, melyet napunk a körülötte forgó bolygók és mellék-bolygókkal elfoglal, *naprendszernek* nevezük. Fennebb említém, hogy minden állócsillag egy a mienkéhez hasonló nap, mely szintugy középpontja egy naprendszernek, mint a mi napunk.

Ha a világűrnek általunk észlelhető részét jó távcsövel nézzük, egyes gyengén világító ködfoltokra bukkanunk s ha e ködfoltokat közelebbi vizsgálatnak vetjük alá, azt vesszük észre, hogy e villanyszerűleg fénylő foltok a felfegyverzett szem előtt egyes csillagokra oszlanak fel, bár még mindig marad e ködfoltokból rész, melyben a legerősebb távcső sem képes csillagot felfedezni. Csillagászok és természetudósok azt vélik, hogy e ködfoltok nem egyebek tökéletesen még ki nem képzett naprendszereknél, — s igazuk lehet. *E ködök nem mások azon anyagok összegénél, melyekből a világ-estek képződnek.*

Ha földünk felületén körültekintünk, mit tapasztalunk? Nem de örök haladást, örök támadást és enyészést, örök levést és eltűnést? s ezen örök változás törvénye bizonyára nemcsak földünk szűk határai, hanem az egész mindenségre nézve is áll. Feltehetjük tehát, hogy léteznek égitestek, melyek a kiképzettség magasabb fokán állnak földünkkel s viszont olyanok, melyek e tekintetben földünket még nem érték utól. Messzire vezetne s e cikk körén kívül esnék, ha csak a hozzánk legközelebb eső bolygók részletes vizsgálatába ereszkednénk; így például már a holdon is, a mi legközelebbi szomszédunkon, oly természet- s életörvények uralkodnak, melyek lakóik egészen más lényeket feltételeznek, mint mi emberek vagyunk. Így már csak azért sem élhetnének meg a holdon oly emberek és állatok mint földünkön, mert hiányzik ott a földi élet első s legnélkülözhetlenebb feltétele, a levegő; ugyszinte hasztalan keresnénk össze az egész hold fölületét egy csepp vizért... Említém, hogy az időről nem birunk magunknak fogalmat alkotni s mégis már életünknek rövid időszaka alatt is mily sok dolognak kezdetét és végét van alkalmunk észlelni! Mindennek volt kezdete s ha e cikk homlokára irt kérdésnek egyikét fölvetjük magunknak: *hogyan támadt a mi földünk?* — szükségképen valamely *kezdetet* kell fölvennünk. A világűrben ma is látható ködfoltok képe legközelebb azon gondolatra vezet bennünket, hogy a mi naprendszerünk is valaha ily ködtengerből állhatott, melynek központjában a már létező anyagok összehuzódván, a nagy naptestet képzék. A mozgás törvényei, melyek mintegy életfeltétel gyanánt előálltak, a napot saját tengelye körüli forgásra indíták.

Mielőtt tovább haladnánk, vessünk egy pillantást a testek kölcsönös vonzása és eltasztásának törvényeire, melyeknek az égitestek is alája vetvők. Az égitestek mindegyike vonzást gyakorol egymásra, mely gyengébb vagy erősebb, a szerint a mint a testek tömege csekélyebb vagy nagyobb; így vonzza napunk is a hozzája tartozó bolygókat. A bolygók azonban, sebes forgásban levén a nap körül, oly erőt nyernek, mely őket a naptól mint közös központtól eltávolítani törekszik, mit a természetben *központi erőnek* (vis centrifugális) nevezünk. Ezen erő lételelől nagyon könnyen meggyőződhetnek olvasóim, ha zsinég végére valamely nehéz testet kötnek s azt, mint parittyt, sebes forgásba hozzák; nemde a test távozni akar a központtól, a kéztől, és pedig annál nagyobb erővel, minél sebesebben forgatjuk kezünket, vagy minél nehezebb, tömöttebb a test. E középtől erő s a nap folytonos vonzereje eredményezi az égitestek, illetőleg a bolygók s így földünk mozgását, ez írja elé és szabályozza minden égitest pályafutását a nagy világűrben. E törvénynek volt alávetve azon zillált anyagokból álló ködtenger is, melyből a mi naprendszerünk állt elő.

A természetben általában három főalakját különbözteti meg a testeknek, miket *halmazállapotnak* nevezünk, u. m. a szilárd, cseppfolyó és légemű halmazállapotot. Fel kell tennünk, hogy eredetileg e három halmazállapota a testeknek nem létezett s hogy mindaz, a mi most szilárd és cseppfolyó, ama ködtengerben a *légemű* halmazállapotra vala visszavive, legnagyobb része eme légemű állapotba feloldott anyagoknak a ködtenger központja felé gravi-

tált, hol összesűrűdve, a nap-testet képezé s beállván ennek forgása, a központi erőnél fogva ismét tömegek váltak el tőle, hogy magukra hagyatva, önálló testekké képezék magukat függetlenül egymástól s mégis egy nagy egészé összetartva a központon levő nagy napnak vonzerjénél fogva. *Igy állt elő naprendszerünk, így támadt földünk ama különféle anyagok keverékéből.* De miután ez anyagok összege, mint már említém, légemű állapotban volt, következék, hogy földünk támadása idejében sokkal nagyobb terjedelmel bírt a jelenleginél. Mert a testek különböző halmazállapotban különféle térfogattal, azaz nagysággal is bírnak. Hogy a sok példa közül csak egyet is említsek: egy köbláb víz, légemű állapotra változtatva, azaz mint gőz, 1700 köblábat foglal el!

Minden, a mi csak most földünkön létezik, legyen az élő vagy holt, bizonyos *anyagokból* állt, melyek már eredetileg ama ködtengerben feloldva léteztek s melyeket *elemeknek* nevezünk. Elem tehát minden oly eredetileg létező anyag, mely magában véve egyszerű és semmi egyéb anyagból összevete nincs s melyet nem is lehet semminemű külön alkatrészekre felbontani, — nagyon eltérőleg a régiek nézetétől, kik a tüzet, vizet, földet és levegőt nevezék elemeknek, holott épen nem azok. Eddigél 63 ily elem ismerünk, melyeket egyenkint itt el nem számlálva, csak azt említem még meg, hogy ide tartozik *minden fém*, tehát például a vas, réz, ezüst, arany stb. (Vége következik.)

A csornai honvédelem.

(Felállítottat jun. 13. 1861.)

Említettük lapjainkban, hogy jun. 13-án nemzeti ünnep volt Csornán (Sopronmegyében). Ekkor állított a lelkes Rábaköz az 1849 évi jun. 13-ai csornai csatában elvérzett honvédeknek emlékszóbot. Ez emlékkő rajzát hozzuk lapunk mai számában. Egyszerű az, de nagyszerűvé teszi a kegyelet, a honszeretet, mely előteremté. A 11 láb magas obelisz gránitból készült, s tömör, szirtszerű talapzaton nyugszik. Csucsát ágyúérből öntött golyó s a golyót kereszt díszíti; az előoldal felső részén ércből készült cserkoszoru látható, közepén e felirat olvasható:

A csornai csatában
1849-ik év
június 13-án elesett
honvédek emlékére
emelte Rábaköz.

Az emlék azon temetőben áll, mely 1849-ben csatamezőül szolgált s a csatában a támadás és védelem főpontját képezvén, itt dühöngött legiszonyubbán a harc. Nem messze tőle áll *Wyss* cs. k. tábornok emléke is, ki szintén a csornai csatában esett el.

F. é. jun. 13-án d. e. 10 órakor vette kezdetét az ünnepély, 5—6000-re menő minden rangu és rendű népség, a megyei tisztikar, egy honvéd század, az egyház igen számos tagjai s a vidék uri hölgyeinek jelenlétében. Legnagyobb érdem illeti ez emlék indítványozása s felállítása körül *Nos. L. P. J. Antal* rábaközi főszozga-bíró urat.

Az ünnep fénypontja volt azon beszéd, melyet a sarkerti kápolnában *Laky Demeter* ur, prémontrei kanonok tartott s melyet itt egész terjedelmében közlünk:

„Hát legelőbb hánváer lépé
A harci síkokat:
A népszerűség ott tenyész
Legszébb virágokot.“

„Ezt mondja a költő; s valóban fényesen látjuk igazolva — *minden rendű és rangu tisztelt honfiak és honleányok!* — halhatatlan költőnek e vigasztaló jóslatát, ha emlékezetünket visszavezetjük az 1849-dik évi június 13-ik napjára, azon napra, melynek tizenegyszer gyászoltuk már, de csak eltitkolt fájdalommal, évfordulatos emlékeztét; azon napra, melyen tizenkét évvel ezelőtt, tán épen e perczben hangzottak el Csornaváros megrendült falai közt a gyilkoló ágyuk borzasztó dördülete; tán épen e perczben nemült el utolsó halálhőrgése im itt pihenő dicső vértanúinknak, azon honvédeknek, kiknek sirja fölé annyi néma bánat, oly hosszú szenvedés után most először sirhatjuk le a testvéri kegyelet forró könyeit; kiknek sirja fölé ma állítunk gránit-szóbot, hogy a távoli honfiak, vagy jölelki idegen vándorok e szentelt sírhalmok közé tévedve tudhassák: kik és mik voltak azok, kiknek elvérzett szívei e nehéz szirt alatt hamvadoznak.

Oh vajha neveiket is tudhatnók és e gránittáblára véshetnók, hogy az anya, ki tizenkét év óta kesergi elveszett fia halálát, vagy a gyászoló özvegy, ki annyit zokogott s annyiszor hasztalan terjeszté ki epedő karjait ismeretlen csatában elgázolt, elvérzett hős férje után, megtudván e tábláról, hol pihennek a kedves hamvak, engesztelő áldozatként elhozhatná a hűsög

és szeretet könyeit a csendes sirhalomra, s róla egy göröngyöt, vagy néhány fűszálát vihette gyászos magányába vigasztaló talizmánként!

De minek ezt kutatnunk. Mind hős volt ez, és hősi dícsőségüket minden más névvel jobban növeli az, hogy igazi honvédek voltak, honvédek, kik a templomok szentélyétől le a gunyhók ócska butoriáig, s az öregség terhe alatt meggömbült aggyasztánoktól az édes anyai emlőn csüggő ártatlan kisdedekig mindent s mindenkit védelmeztek a megtámadott haza gyászos kebelén; s hogy a honmaradt édes testvéreket baj ne érje, hős kebleikkel képezték oltalmi bástyákat azok védelmére!

Ők panaszcso nélkül türték a tél dermesztő hidegét, ugyszólván földetlen tagjaikkal; s míg a csikorgó fagy kívülről befelé, keblök szentélyéből a haza lángoló szeretete kifelé hatott, s az ádáz elemek sem bírtak velök: mert ők honvédek voltak!

Addig, míg a haza szenvedéseit látták, legfőbb gyönyörük volt, megoszhatni a haza szenvedéseit, és mert ők valának a haza legfőbb támasza, addig, míg annak szent érdekeit ingadozni látták, őket sem hideg, sem meleg, sem éhség, sem szomjúság, de még az ágyú irtóztos menyörgései sem ingathatták meg: mert ők honvédek voltak!

Ha védelemre harsogtak a csata-kürtök éji óráiban, vagy a pihenés ritka perceiben, ezt Istent intő szótának tekintették, s elszántan, mint nyugalmában háborgatott oroszán, rohantak elleneikre, nem látva a golyózáport, nem a romboló halál százféle rémképeit: csupán egyet láttak, t. i. a védelemért siránkozó gyászos haza édesanyai képét, mely fiui oltalmért eszedezett; és ők vidáman küzdöttek az édes anyahonért, és a csatá-terén örömmel haltak meg: hisz ők honvédek valának! —

Oh be édes lehetett halála azoknak, kiknek homlokára e dícső édes anya, a halás haza, csókolta a végbucsu áldott csókjait! Poraik csendesen nyugodtak a szent haza sajtó kebelén, és ők nem látták és nem érezték a halálukra következő 12 év óriási szenvedéseit, a szenvedéseket, miket Jeremiás siralmi helyettünk elzokognak!

Azok, kik anélkül, hogy egymást gyűlölték volna, egymás szívében forgatták meg az öldöklő gyilkot, ime, mily csendesen nyugosznak egymás mellett!... Ime, kiket az élet összeveszesztett, a halál mily nyájasan összebékít! — Itt honfi és ellenség csontrajai békében porladoznak, miután egymás vérében mintegy ismét megkeresztelkedtek, hogy az agyarkodó élet minden bűnfoltjától megtisztulva várják be a föltámadás üdvözítő hajnalát; főleg pedig, hogy példát adjanak az élő népek és nemzeteknek, azt cselekedni a kölcsönös szeretet és testvéri egyetértés malasztjaival az életben, mit ők vérökkel cselekvének halálukban!

Csornai honvéd-émlék.

Hajh! mert míg a haza népei közt a kölcsönös bizalom és e bizalom közt éró testvéri szeretet biztos gyökereket nem ver, addig, ha békét vetünk is, csak háborút aratunk! És, míg jobbra tekintgetünk, hogy az események rohamra meg ne lepjen, ime balról zúdul az reánk, és porba tiporja számításunkat.

Különösen e jelen korszakban, midőn a világ — és ez megfoghatatlan — az események csudálatos alakulásainál fogva oly állapotban van, mely se nem béke, se nem háború; se nem dícsőség, se nem gyalázat; se nem szerencse, se nem szerencselenség; se nem szabadság, se nem rabszolgaság; s mintegy egyenlő távolban áll egyfelől minden jó-, másfelől minden rosszhoz; s míg a multak delejesen vonják, s a jelen bizonytalanságai aggasztják, rettegés érteneti a jövőt, melynek sorsa végtelenül finom selyem-szálon függ egy iszonyú örvény felett, hova minden perczen lezuhanhat.

Ily helyzetében a világeseményeknek, oh Isten! hová forduljunk, ha nem a te végtelen irgalmasságodhoz! Hisz a mult idők szenvedései közt, miktől ijedve döbben vissza a honfikebel, midőn atya és fiu, testvér és testvér, barát és jóbarát gyanakodva rejtgette egymás előtt keble titkoszent fájdalmát, nemde hozzád folyamodtunk, irgalom Istene, kinszenvedésünk éjjeli

óráiban, és te meghallgattad e nemzet fájdalmas zokogását, s már is éledezni kezd a sokat szenvedett haza és nemzet a te irgalmas kezű áldásától!

Ime itt, a magyar nemzet eme vértanuinak sírjára borulva kiáltunk hozzád, oh népek Istene! mindenható karjaiddal emeld valahára rendes kegyelvére a magyar haza minden népei és nemzetiségeinek összehavart jogigényeit, hogy egymást érte és boldogítva élvezhessék a közös szabadság alkotmányos áldásait! Légy te magad vezér és czél egyszersmind ama nagyszerű mozgalmakban, melyek a nemzetek közt mutatkoznak: mert minden mozgalom, mely nélkül történeik, csak véserthes rázkódás, mely inséget terem! Légy te elválaszthatlan kapcsa ama nyájas testvériségnek, mely e haza társnépeit örökre egyesítse: mert nélkül minden kapocs, mely után a népek szíve áhitozik, mint törékeny íveg, szétporlik, mielőtt megszilárdulna!

Szabadítsd meg sziveinket a silány önérdék és kártékony szenvedélyek szolgabilincseitől, hogy a külszabadság, mely után korunk népei oly esengve vágyanak, ne legyen egyéb, mint áldott viszsugára azon belszabadságnak, mely nélkül amaz rendtelenség-, féktelenség- és örökös zürzavarrá fajul. Oh pedig könnyebb tűrni a börtönök rabbillincseit, mintsem a féktelen szabadság rettenetes bizonytalanságait!

Szeretet Istene, te légy élete a népeknek, hogy azok szeretethen éljenek, és az önzés undokságaitól irtózzanak. Te tüzd a józan szabadság szent zászlóját a világ közepére, hogy oltalmad alatt a föld népei és nemzetei a körül gyülekezvén az emberi tökély és boldogság legfőbb fokáig fejlődhesenek! Ébressz a kormányzóknak szabadság iránti őszinte szeretetet, a kormányzóknak pedig kegyeletet a fegyelem és jó rend iránt! Add, hogy a fejedelmek tiszteletben tartsák a népek ősi szent jogait, a népek pedig készséggel teljesítsék polgári kötelemüket!

Oh ekkor nem lesznek többé bujdosó fejedelmek, sem tönkre jutott nemzetek, nem lesz többé harez, nem lesznek a népeknek oly vértanui, mint im ezek is, kiknek jelenleg kesergünk sírjok fölött.

De legyen elég a keserítő képekből. — Mondjunk áldást elvzert hősök szendergő poraira; és a csendes sír fölött, melyben a haza szentjei nyugosznak, kérjük a népek nagy Istenét, hogy imádot magyar hazánkat e nehéz időviszonyok között vezérelje szerencsésen az alkotmányos szabadság és valódi jólét biztos kikötőjébe. Legyen áldás e haza minden népein! Eljen a magyar haza! Eljen a magyar nemzet!

Egyveleg.

— (Nagy Sándor és a brahminok.) — Kr. e. 327-ben. — Midőn Nagy Sándor a görög mivelttség zászlaját a Ganges partjain lengeté, sajátlag világhuralmát megalapítani akará: utközben nem egyszer találkozt a brahminokkal (indiai papokkal), kik élceikről és álloblésekről már akkor híresek valának.

Egyszer foglyává lön tiz ily brahmin, miután több másokat kivégeztetett. — N. Sándor, élceikről meggyőződni akarván, így szólt hozzájuk: Halljátok, mindegyikhez egy kérdést intézek, s a ki legroszabbul felel, annak először kell meghalnia, a többinek utána. A legöregebbik közületek lesz a bíró!

„Elő létezik-e több vagy holt?“
I. br.: Élő; mert a holtak nem léteznek.
„A föld táplál-e több állatot, vagy a tenger?“
II. br.: A föld, mert a tenger a föld része.
„Melyik a legravaszabb állat?“
III. br.: Az, melyet az emberek még nem ismernek.
„Miert izgattátok föl ellenem királytokat?“
IV. br.: Mert óhajtottuk, hogy inkább haljon meg, mintsem becsület nélkül éljen.

„Mi volt előbb, nap-e vagy éj?“
V. br.: Nap, mert az egy nappal megelőzé az éjt.
„Nemde e felelet álloblésezi?“
V. br.: A milyen a kérdés, olyan a felelet.
„Mikép szeretheti meg valaki másnak valódi szeretetét?“
VI. br.: Ha ő a leghatalmasb, és még sem rettentő.
„Mint lehet ember Istenné?“
VII. br.: Olyant tesz, mit ember nem képes tenni.
„Az élet nagyobb erővel bír-e, vagy a halál?“
VIII. br.: Az élet, mert oly sok viszontagságot tűrni képes.
„Meddig jó az embernek élni?“
IX. br.: Míg a halált jobbnak találja, mint az életet.
„Bíró! melyik felelt legroszabbul?“
X. br.: Egyik rosszabbul mint a másik.

„Te először fogsz meghalni ezen igazságtalan ítéletedért.
Bíró: Ha szótartó király vagy: akkor annak kell meghalnia, ki legroszabb feleletet adott.
N. Sándor elneveté magát, s mind szabadon bocsátá és gazdagon ajándékozta őket; — mert nagylelkűségben mindenkor fölülmulhatlan akart maradni. — J. E. B.

+ (London népessége) a legújabb számítás szerint jelenleg 2,803,034 lakóval áll, tehát a legutóbbi 10 év alatt 440,798-al növekedett. A főváros lakóinak száma hasonló a 20 legnagyobb vidéki város lakóinak összegéhez, mely városok mindegyike 70 ezernél több lakost számlál. E városok: Boston, Birmingham, Bradford, Brighton, Bristol, Hull, Leeds, Liverpool, Manchester, Norwich, Newcastle, Shaffield, Stock-upon-Trent, Sunderland és Wolverhanpton, melyek összesen 2,963,954 lakóval bírnak.

Vasárnapi Ujság 27-ik számához 1861.

T Á R H Á Z.

Egy vitéz hazánkfia megtiszteltetése. *)

Vác városának levele Földváry Károlyhoz.

Tisztelt Honpolgár!

Az 1849. év vala ama gyászos idő, melyben az Urnak haragja, véres csatákban, városunk egére nehezedett.

Az öldöklő vész közepette láttuk Önt, tisztelt Honpolgár, a legbátrabbak élén mint hőst küzdeni.

Az élethalálharczából számunkra nem a győző hősi koszorúja, hanem a legyőzött rabláncza jutott osztályrészüll, s Ön, tisztelt Honpolgár, ki ősi alkotmányunkért vért ontá, szintén abban részesült — de Ön azalatt is nem az erőszak hatalmának, hanem az ég végzésének hajolva, a hősiesség nagyságának újabb bizonyítékát adá.

A bekövetkezett súlyos csapások alatt nem maradt meg Ön számára egyéb, mint léleknagyságának s jellemtisztaságának büszke öntudata, részünkről pedig Ön irányában tartozó elismerésünk és tiszteletünk lerovásának kötelme, annival is inkább, minthogy hazánk hőseiről hű megemlékezés a polgári erények egyik legszebbike.

Ily elismerést kíván Vác város közönsége tanusítani azáltal, hogy a . . . alatt ide mellékelve tisztelettel közölt határozata szerint a f. évi ápril hó 16-án tartott városi közgyűlés tiszteletbeli közégi képviselőjének megválasztotta Önt, tisztelt Honpolgár.

Midőn tehát városunk által nyilvánult eme elismerés szives elfogadására felkérnök, egyuttal arra kérjük, miszerint ne tekintse ezt jutalom vagy kitüntetésnek, mert jól tudjuk, hogy a haza hőseinek homlokára nem egy kicsi város, de az egész haza tüzet csak illő jutalmi koszorút, hanem fogadja ezt az Ön hősiessége és közvilárm lelkelete iránt hiven megőrzött tisztelet szerény kifejezésének, valamint vegye azon óhajtsanak, miáltal városunk hazánk hősei irányában táplált kötelességének némi részét azáltal teljesítette.

Kik egyébiránt mély tisztelettel vagyunk.
Kelt Vácson, 1861. ápril hó 30-dikán tartott városi közgyűlésünkben
Tisztelt Honpolgár tisztelő polgártársai
Makay Imre,
Vác városa bírája, tanácsa és képviselte.

— (Az . . . alatt idézett melléklet.) 1861. évi ápril hó 16-án folytatva tartott közgyűlés 89. sz. határozata:

A gyászos 1849. évi önvédelmi harez zajában Vácznál ápril hó 11-én magát hősiességen kitüntetett III. honvédszázalaj, ugynevezett vörös-sapkások dícső parancsnoka Földváry Károly, és szintén volt honvédezedes s kitűnő hazafiaságáról ismeretes lakostársunk Zambelly Lajos urak köz örömmilyen várossunk tiszteletbeli képviselőül elválasztatnak.

Miről is most nevezettek egy külön szerkesztendő okmányval értesítendők. — Jegyzette s kiadta Veszelovszky, Vác város aljegyzője.

Földváry Károly válasza.

Tekintetes közgyűlés, igen tisztelt Polgártársaim!

Utazásaim miatt későn jutott kezemhez a tek. Városi Hatóság f. évi ápril 30-án kelt nagybecsű levele, mely tiszteleti képviselővé lett választásomról oly pírító kegyességgel értesít.

Uram! jól tudom én, hogy azt nem csekély személyemnek, nem parányi törekvésemnek számíthatom be; hanem veszem azon magasztos hazafiai érület kifolyásul, mely e lelkes város polgárainak történelmi sajáta, s mit e 12 évi nyomorgatás gyötrelmei nemcsak kiirtani, vagy bár megrendíteni, nem bírtak, hanem még illettebb emelkedésre magasztosítottak.

Igaz, Uram, hogy nemzetünk jogos önvédelmi harcából osztályrészüll számunkra nem a diadal koszorúja, hanem a legyőzött rabláncza jutott: de a mely nemzet akként horrozza a rablánczokat; a mely nemzet a szolgaság börtönéből oly érülettel lép ki a szabadabb cselekvőség terére, mint a miénk: annak erejét a szenvedés csak megacélozta, érzéseit csak megszilárdította, a jövőbeni hitét csak megszentésítette.

És ha az új élet kezdeményezésének ezernyi küzdelmei közt is marad a nemzet kebelében egy parányi emlékezet azok számára, kik a részükre kijelölt téren tartozásainak kitelhetőleg megfelelnek törekedtek: nem egy rideg kötelesség teljesítése az — mint Önök, Uram, kegyesen nyilatkoznai méltóztatnak — hanem egy mérhetlen becsű jutalom azoknak, kiknek honfitársaik eme jóságára számítani sem bátoriságuk nem vala, sem joguk.

*) Nem szükség, bővebben magyaráznunk, hogy a katonai erények tiszteltetését örömet látjuk: valamint azt sem, hogy mit tett Földváry Károly, a kirol itt szó van. Tudja azt mindenki, hogy midőn egyszer Kossuth egy bábolnai jeles paripával ajándékozta meg Földváryt, Damjanics oly szavakra fakadt, hogy „kár azt neki odaadni, ugy is csak agyonlöveti a szegény állatot!“ (Vácnál is két lovat löttek el alatta). Azt is olvasták sokan, hogy Görgei az összes magyar hadsereg legvitézebb katonájának nevezi Földváryt (Emlékiratában.) Szerk.

De épen ezért sokszorosan érzik a megtisztelés teljes értékét, s egy-szersmind azon kötelességet, mit ezáltal a haza reájok róv.

Uram, mélyen tisztelt Polgártársak! A hála legbensőbb érzetével lépek, Önök parancsa folytán, Vác város képviselőinek díszes koszorújába, hogy azon hely, mit keblemben a csaták véres emlékezte megszentésített, most, a polgári cselekvésnek nem kevésbé küzdelmes, adná Isten, bár sikeresebb — korszakában, legbuzgóbb óhajtsáimnak czélpontja legyen. A honnak védeli vagyunk, Uram, midő, mindannyian, kik ezt hiszszük, hogy nemzetnek és egyesnek élni csak becsülettel lehet, s a becsületet nem az erőszak rabláncza fertézi meg, hanem az elvetemedés, mely a törvény öreiből a szennyes önérdék hajbászaiá szülteszt.

Aldom Istent, hogy, bár jó, bár balszerencse közt, e hazának tón fiává, s ismételve mondom hálat Önöknek, Uram, hogy Hatóságuk kebelében számomra helyt adni kegyeskedtek. Eiletem egyik feladása lesz, azt nem foglalni el érdemtelennül. — Hazafias hű tisztelettel maradván

Pest, jun. 20-án 1861. alázatos szolgáljuk, hű polgártársuk,
Földváry Károly.

Irodalom és művészet.

+ (Uj honvédealbum) van keletkezésben, melyet Haan Rezső hontmegyei aljegyző Ipolyságon fog szerkeszteni, az 1848—49-iki hadjáratból merített tartalommal. E czélből fölkéri a honti volt honvédeket, hogy a tudomásukra levő csaták és egyéb események tüzetes leírását hozzá július végeig beküldeni sziveskedjenek. Az album tiszta jövedelme a hontmegyei honvédségélyző egylet javára lesz fordítva.

+ Kassán megjelent: „Szabad királyi Kassa városának Történelmi zsebkönyve. Irta és kiadja Tutkó József, okmánytárral, hat képpel és a város alaprajzával.“ A munka tiszta jövedelmének fele a m. Akademia palotájára, fele pedig alapítókéjére fordítatik. Bolti ára 2 ft. 50 kr.

+ Kolozsvárott megjelent: „Korány.“ Zsebkönyv. A ref. iskolai ifjúság dolgozataiból szerkesztik s kiadják B. Bánffy Dezső és Réthi Lajos, 180 lap. Bolti ára 1 ft 30 kr. A csinosan kiállított könyvnek mindenesetre érdemlő rovándó fél, hogy aránylag nem sok benne a vers. A tartalom általában komoly törekvése mutat.

+ (A „Tanulók Naplója“) című folyóirat mellett igen hasznos melléklet jelenik meg. „Az egyetemes vegytan tankönyve“ dr. Hízel Henrik után fordítva ivenkint fog mellette gyűjtöndetni. Az első iv a legközelebbi számmal már megjelent.

+ A kolozsvári és kolozsvári honvédségélyző egylet „Adatok az 1848/49-iki erdélyi hadjáratokhoz“ című irodalmi vállalatot indít meg, mely czimból tartalmára eléggé lehet következtetni. A vállalat négy, 8—10 ives füzetekben jelenik meg; szerkeszti Kővári László, kiadja gr. Eszterházy Kálmán. Előfizetés négy vagy két füzetre történhetik, füzetenkint 1 ft. jával. Az összegek Kolozsvárra, Tamásy János egyleti pénztárnokhoz küldendők. Az első füzet augusztus hóban jelenik meg. A munka jövedelme a fönebb nevezett honvédségélyző egylet javára fog fordítatni.

+ (Politikai röpirat.) Pesten Laufer és Stolpnál megjelent: „Ausztia hivatása és egy magyar birodalom lehetősége. B-től.“ A füzet 71 lapra terjed.

+ Müller Gyula bizományában megjelent: „Gróf Széchenyi István rövid életrajza“. Ot képpel. Második bővített kiadás. Kiadja Kotsányi László. 54 lap. Ára 1 ft.

+ Ugyancsak Müller Gyula bizományában jelent meg: „Garibaldi rövid életrajza és katonds viszonyai.“ A 68 lapnyi könyvecskét Garibaldi könyvomatu arcképe díszíti.

+ (Rözsági Antal) tudatja a közönséggel, hogy „A fertály-mágnások“ című regénye előfizetési határidejét, a csekély számmal jelentkezett előfizetők miatt, szept. végeig meghosszabbítja.

+ Kecskeméten Szilády Károlynál jelent meg: „Emléklap Katona József emlékszóbránának Kecskeméten 1861-dik évi május 20-án történt leleplezési ünnepélyéről.“ 32 lap. Ára 20 kr.

+ (Börkey Imre Szatmáron tudakozó-intézetet) nyitott meg s ezzel kapcsolatban „A Szatmári Ertesítő“ című lapra nyit előfizetést, mely f. évi aug. 1-től kezdve minden szombatn nagy félíven fog megjelenni. Előfizetési ára 4 ft, félíven 2 ft 50 kr, negyedévre 1 ft 25 kr. A pénznek a „szatmári tudakozó-intézethez“ czimezve, f. hó 20-ig küldendők be.

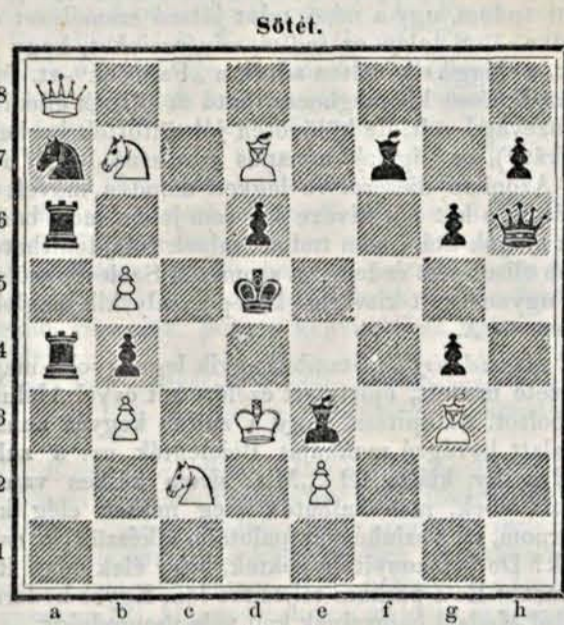
+ (A „Sárospataki Füzetek“) című protestáns tudományos folyóirat 5-ik évfolyamának V-ik füzetis megjelent, érdekes tudományos tartalommal. A második félívi folyamra új előfizetés nyitattik, postán 3 ft, helyben 2 ft 50 kr-ával, mely összegek Sárospatakra a folyóirat szerkesztőségéhez utasítandók.

+ Debreczenben jelent meg: „Nőruhásabási után.“ Kiadta Gusztáry Sándor, első füzet. 8 lap. Ára 50 kr. Kevésbé borsos ár mellett bizonyára nagyobb kelendősegre számíthatna.

+ (Erich Gusztávnál) hírszerint „Ungarische Post“ című új német lap fog megjelenni, mely a szélső baloldal szellemében lenne szerkesztve.

SAKKJÁTÉK.

30-ik sz. feladvány. — Cselkó Györgytől (Pesten).

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

14-ik sz. játszma. — Olasz megnyitás.

CSERESNYÉS I. és ZÁRY Zs. között. — Pesten, 1861. május 5-kén.

Világos (Cseresnyés).	Sötét (Záry).	Világos (Cseresnyés).	Sötét (Záry).
1) e2-e4	e7-e5	13) Kg1-f2:	Fc8-f5
2) Hg1-f3	Hb8-c6	14) Vd1-f3	Ff5-g6
3) Ff1-c4	Ff8-e5	15) Kf2-g1	He6-e5
4) 0-0	Hg8-f6	16) Vf3-b7:	Ba8-b8
5) d2-d4	e5-d4:	17) Vb7-a7:	Bb8-b2:
6) e4-e5	d7-d5		
7) e5-f6:	d5-c4:		
8) Bf1-e1†	Ke8-f8		

A következő lépések mindkét részről különösen figyelemre méltók.

18) Hb1-a3	Vd8-d5
19) Be1-e2	Vd5-b7
20) Va7-d4	Vb7-b6
21) Be2-b2:	Vb6-d4:†
22) c3-d4:	He5-c6
23) Bb2-b8†	He6-b8:

s Világos 3 lépésre matot mond.

A 75-ik sz. feladvány megfejtése.

(Oláh Miklóstól.)

Világos.	Sötét.
1) He2-e3	Ff2-e3:
2) Hd3-e5	Ff3-c5:
3) Bb7-a7†	Fc5-a7:
4) Fb1-e4†	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Pesten: báró Balassa István, Cselkó György. — Lessen: báró Meszéná István. — Szent-Mihályon: Szalay Sándor. — Bécsben: Gold Samu. — B.-Keresztúron: Olesváry Imre. — Gy.-Fehérvárott: Horváth Lajos. — Pórszón: Nyilas Alajos. — B.-Ujvárosban: Kovács Lajos. — Jánosiban: Keszler István. — S.-Patakon: Szivos Mihály. — Kis-Kürtösön: Csemiczky Károly. — Paratutyban: Rothfeld József.

Rövid értesítések. Jánosi: Keszler I. A 74. sz. feladv. ön által beküldött megfejtése hibátlan. — Pest: b. B. I. A helyes megfejtést kaptuk.

Helyre igazítás. A múlt számban megjelent 79. sz. feladványba zavart okozó sajtóhiba csúszott be. Sietünk a kijavítással.

A d5 koczkán álló ♖ helyébe ♘ állítandó.

Színházi napló.

Péntek, jun. 28. „Tartuffe.“ Vigjáték 5 felv. Irta Molière. A mily jeles a jelen vigjáték, épen oly jeles személyesítője van színházunknál a czimszerepnek; Tóth József úgy adja azt, mintha Molière egyenesen őt választotta volna mintaképül, midőn a képmutatók nagymesterét megírta. Csak egy észrevételünk van ismét: ne markirozzon oly erősen a csabítási jelenetnél.

Szombat, jun. 29. Willmers Rudolf hangversenye. Ezt megelőzte: „Ma anyámnál ebédelek.“ Vigjáték 1 felv. A hangversenyző művésztől ezuttal két szempontból kell szólnunk: először úgy, mint zongoravirtuozó, és e tekintetben csak a legnagyobb elismerésünket nyilváníthatjuk; másodsor mint zeneszerzőről, még pedig részben mint magyar zeneszerzőről, és e tekintetben is sok dicsőretest mondhatunk róla, bár mint ilyen, tagadhatlanul alantabb áll. Willmers több darabot adott elő, nevezetesen egy dallamteljes symphoniai hangversenyműt, egy magyar ábrándot, „Silphide“ című tanul-

mányát és „Csalogány“ című orosz dal saját szerzeményű átíratát; de legtöbb érdekléssel vártuk „Hunnia“ című nagy zeneszerzeményét, melyet a lapok többször emlegettek, s melyet most az egész zenekar Willmers igazgatása mellett adott elő. A „Hunnia“ magyar zenemű volna, legalább szerző olyannak akarta írni, de megvalljuk, sok idegent találtunk benne; nem is csekély feladat az, valamely nemzet zenéjét annyira sajátunkká tennünk, hogy azon ama nemzet sajátosságait, jellemét, gondolkodásmódját s egész lelkületét hiven kifejezhessük. Egyébiránt, ha a „Hunnia“ nem is egészen magyaros, de mindenesetre erőteljes, változatos és sok költői részlettel bír. A zenemű végébe a Rákóczy-induló és a Szózat elég szerencsésen van beszöve. Willmers számos tapsban és kihívásban részesült; meg is érdemlette. Kívüle még közreműködtek: Jókainé, ki Jókai „Petőfi-keresők“ című költeményét szavalta, Vogggenhuber Vilma a „Klapka-indulót“ és Markovics Ilka Kovács Endre egy új magyar szerzeményét énekelte. Az elismerő tapsokból mindnyájuknak kijutott. A hangverseny tiszta jövedelme a Petőfi-szoborra szenteltetik.

Vasárnap, jun. 30. Másodsor: „Peleskei notárius.“ Vigjáték 4 felv. Hétfő, jul. 1. „Londoni arslánok.“ Vigjáték 5 felv. A közönség e rég nem látott, jó kedvű angol bohósággal igen jól mulatott. Priell Cornelia, Lendvai és Tóth József voltak az est hősei.

Kedd, jul. 2. Stéger Ferencz első föllépteül: „Lammermoori Lucia.“ Opera 3 felv. Irta Donizetti. Stéger még mindig a régi kitünő énekes; ezuttal is, kivált a második felvonásban nagy hatással énekel. Közönség szép számmal.

Szerda, jul. 3. „Országgyűlési szállás.“ Eredeti vigjáték, 4 felv. Vahot Imrétől.

Csütörtök, jul. 4. „Gizella.“ Ballet. „A tiszaháti libácska.“ Vigjáték 1 felv.

Szerkesztői mondanivaló.

5693. **Belenyes.** P. J. Tiszteljük a 8 évi hűségét és kitartást s reméljük, hogy ezután is rá fog ön néha pillantani régi kedvenczére, habár csak titkon is. — A cikket közölni szándékunk. Hanem egyre kérjük, ne nehezítse ön a betűfalók mesterségét, azaz: ne írjon vörös tintával — a szerkesztő és szedők szemképráztatása érdekében.

5694. **Beregszász.** D. E. A kívánt számmal, fájdalom, nem szolgálhatunk.

5695. **Oláhfalva.** D. L. Üdvözljük a „régí verbunkost“ s fáradi nem tudó buzgalmaért fogadjuk szíves köszönetünket. A megbízásokat kiadóhivatalunk pontosan teljesítette.

5696. **Eleds.** Lugosi. Az ön által is kedvelt tárgyban az edzészetet illetőleg igen sok cikk érkezik hozzánk. Örömmel látjuk az érdeklődést e részben s ez is tanúsítandó a szakközlöny szükségét. Csupán annyit kell ónszíves figyelmébe ajánlanunk, hogy lapunknak különféle közlemények által igénybe vett tere különféle tárgyak között oszlik meg. Sok jeles cikk csak a tér korlátai miatt vonul háttérbe. Azért az ügyről nem feledkezünk meg s a mint lehet, toljuk előre, míg erőteljesen a maga lábára állhat. „Magyar érdekezési szaklap“ ez kell önöknek. S miért is ne támadhatna már ez is?

5697. **Beszterce.** Egy többek nevében. Megtörtént eddig is, a P. U.-ban, a menynyire a tér engedte. Reméljük, jövőre még többet fog lehetni tennünk e tekintetben.

5698. **B. Gy.-nak Keeskenetén.** A kérdéses tárgy iránt még nem adhatunk határozott választ, de reméljük, hogy Pesten kapható lesz. Egyébiránt ráérünk vele akkor is, ha majd találkoznak.

5699. **Sz. János.** Sch. Gy. A brussói fenyegetés érdében Tropper József körvadász által talált régi sarkantyut vettük, s obajitása szerint átszolgáltattuk a nemz. Muzeyumnak.

5700. **Versecz.** K. M. Az ajánlatot szívesen fogadjuk. A példány meg van rendelve.

5701. **Debreczen.** B. K. A tihányi sóstó rajzát munkába adtuk.

5702. **Daróc.** K. J. A megbízások teljesítve. A folytatást köszönjük.

HETI NAPTÁR.

Hó-és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	☉ Nap-kelet nyug.	☾ Nap-kelet nyug.	Izraelit. naptár	☾ Hold-kelet nyug.
Julius	Junius (o)	6. p. 6. p.	Tham.	6. p. 6. p.		
7 Vasár.	F 7 Vilibald	F 6 Pul.	25 A 2 Feb.	4 12 7 56 29	3 16 7 38	
8 Hétfő	Kilián püsp.	Kil. Deli	26 Dávid	4 13 7 56	1 AbBjt	4 22 8 3
9 Kedd	Lukreczia sz.	Anatolia	27 Pé. bójt	4 15 7 55	2 (hal.m.)	5 36 8 42
10 Szerda	Amália szüz	Fel. 7 ii	28 Czirill	4 16 7 55	3	6 51 9 7
11 Csütör.	Pius pápa	Eleonor.	29 Pé. Pál	4 16 7 55	4	8 7 9 29
12 Péntek	Henrik es.	Nábor	30 12 Apost.	4 17 7 54	5 Eszter	9 24 9 50
13 Szomb.	Margit szüz	Marg. J.	1 Julius	4 18 7 53	6 43. S.	10 41 10 10

Holdnegyed: ● Ujhold 8-án 3 óra 28 perczkor reggel.

TARTALOM.

Zápolya János király (arckép). *Kováry Mihály.* — Aratáskor. *Börzöli Gábor.* — Egyes kiszakasztott lapok a történet könyvéből. VI. Papp Zsigmond. — II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csataterén (képpel). — A kalocsai főgymnasium (képpel). *Gervai.* — Hogyan támadt és miből áll a mi földünk? — A csornai honvédelem (rajzzal). — Egyveleg. — **Tárház:** Egy vitéz hazánkja megtiszteltetése. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyletek. Mi újság? Adakozás. Segedelem-kérés. Sakkjáték. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felölös szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

28-ik szám.

Nyolczadik évi folyam.

Pest, julius 14-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedében 1 1/2 uzen jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Ricasoli.

Báró Ricasoli az, kit Viktor Emánuel azon kitünő megtisztetésben részesített, hogy tanácsában Cavour gróf helyét foglalja el, mint olyan, ki jeles elmetehetségei és elismert képességeinél fogva a közvélemény által már régebben jelöltetett ki arra, hogy a dicsőült nagy államférfiival Olaszország függetlensége és egyseége nagy munkájában közreműködjék.

Rendkívüli tehetségei a toskánai ügyek vezetése alkalmával nyilvánultak először nemzete előtt. Az újabb parlamenti vitákban felsőbbsege mindenkinek feltűnt, leginkább pedig a kabinet főnökének, ki azonnal átlátta, hogy ily embernek második helyet nem ajánlhat.

Önkéntelenül támad bennünk a vágy, e két államférfiü összehasonlítására. Daczára több nevezetes eltérésnek, a közöttök létező számos analogiák folytán, a lényeges pontokban megegyeztek. — Származásuk, neveltetésük, körülményeik, céljok, buzgóságuk és kitartásuk nagy-szerű feladatainknak folytatásában egyenlő vala. És még azon különös sorsban is osztoztak, hogy mindketten népszerűtlenségből emelkedtek a közbeesülés legmagasabb fokára.

Köztudomás szerint Bettino Ricasoli, Toskana egyik legrégebb és legnemesebb családjainak ivadéka.

Javításai a mezzei-gazdaszat terén, mint szintén irományai a szőlő, olaj- és eperfák helyes tenyésztési módjáról, még Firenzében alapíták meg a báró hírét. A párisi világiállításon Chianti boraiért érdempénzt és becsületlegio keresztjét nyerte el. — Ő is azonban, mint Cavour, midőn nagyserü vállalatok által öregbíté saját örökölt birto-kai értékét, és vagyonosítá a

földjein élő bérlő gazdákat, gondolataiban e reformokat az általános előhaladással kapcsolá egybe. — Összeköttetései honának mind belföldön, mind számüzetésben élő férfiai legjobbjával, nem kevésbé buzditák őt erényetlen munkálkodásra és a politikai tudományok különböző ágainak tanulmányozására.

Szabadelví, de egyszersmind konservatív. — 1847-ben, mint Cavourt Károly Albertnél, ugy látjuk őt a toskánai nagyhercegnél egy emlékiratot benyújtani, melyben administratív és municipalis intézményeket és a honi papságot illető reform-javaslatokat terjeszt elő; merész szavakkal irván le az utóbbiaknak tudatlanságát és retrograd hajlamait.

Emlékiratának nyilvánosságra tétele után rögtön kineveztetett mint gonfaloniere, Firenzében. Ez időpontban még bizott Olaszország akkori reformatori fejedelmében: Leopold és IX. Piusban; de szintén akkor Piemont kezdé figyelmét magára vonni, hova diplomatikai missioban küldetett Károly Albert személyéhez. — Innen azon megyőződéssel tért vissza, hogy legnagyobb fontosságú dolog, fejedelmét az olasz nemzeti mozgalomba belesodorni. Hiedelme annyira ment, miszerint a köztársasági kormánynak megbuktával, melytől ő közremunkálását határozottan megtagadta volt, a végrehajtó bizottmányban teljes erejével oda dolgozott, hogy a nagyherceg székébe visszahelyeztessék, de ezen visszahelyezését alkotmányadástól föltételezé. Hogy ezt Leopold nem tette, tudjuk. — Bánatlat, haraggal szívében vonult vissza ekkor báró Ricasoli jóságaira és tiz év lefolyta alatt teljesen hallgatott.

BÁRÓ RICASOLI.